

PLATÓNNOVY SPISY
Svazek I

Překlad František Novotný

PLATÓN
Euthyfrón
Obrana Sókrata
Kritón, Faidón
Kratylos, Theaitétos
Sofistéš, Politikos

PRAHA
2003

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 PRAHA 5
www.oikoymenh.cz

Univerzita Karlova v Praze
Knihozna spol. českých věd
Příbelská 6, Praha 5

K/03/2206

Translation © František Novotný, 1933, 1934, 1935
Copyright © OIKOYMENH, 2003
ISBN 80-7298-062-9

Obsah

Euthyfrón	7
Obrana Sókrata	31
Kritón	63
Faidón	81
Kratylos	161
Theaitétos	237
Sofisté	333
Politikos	411
<i>Poznámky</i>	<i>489</i>
<i>Seznam zkratek</i>	<i>551</i>
<i>Seznam literatury</i>	<i>555</i>
<i>Ediční poznámka</i>	<i>557</i>

muž z Paru,⁸ o němž jsem se dověděl, že tu pobývá. Přišel jsem totiž náhodou k muži, který zaplatil učitelům moudrosti více peněz nežli všichni ostatní dohromady, ke Kalliovi Hipponikovu.⁹ Tohoto jsem se tedy otázel – má totiž dva syny – „Kallio, kdyby tvoji synové byli hříbata nebo telata, dovedli bychom jim vzít a za plat najmout dozorce, který by je učinil dokonalými v příslušné zdatnosti – byl by to někdo, kdo se vyzná buď v chovu koní, nebo v zemědělství; takto však, když to jsou lidé, koho máš v úmyslu jim vzít za dozorce? Kdo je znalý takovéto zdatnosti, lidské a občanské? Myslím totiž, že sis to promyslel, když máš syny. Jest někdo takový, či ne?“ „Ovšemže,“ odpověděl. „Kdo,“ řekl jsem, „a odkud a zač vyučuje?“ Odpověděl: „Euénos, Sókrate, z Paru, za pět min.“ A já jsem blahoslavil toho Euéna, jestliže opravdu zná toto umění a tak slušně vyučuje. Já sám bych se věru pyšnil a chlubil, kdybych to uměl; ale nechlubím se, neboť to neumím, občané athénští.

Tu by snad někdo z vás namítl: „Ale, Sókrate, co tedy vlastně děláš? Odkud vznikly tyto pomluvy proti tobě? Vždyť přece ne proto, že ses nezabýval ničím zvláštním proti ostatním lidem, proto nevznikly o tobě takové pověsti a řeči, jestliže jsi nedělal něco jiného než obyčejní lidé. Pověz nám tedy, co to je, abychom my o tobě nesoudili jen tak.“ Tato řeč se mi zdá oprávněnou a já se pokusím vám ukázat, co asi je to, co mi způsobilo i to jméno i tu pomluvu. Tedy slyšte. A snad se bude některým z vás zdát, že žertuji; avšak dobře vězte, budu vám mluvit pouhou pravdu. Já jsem totiž, občané athénští, nedostal toto jméno pro nic jiného než pro jakousi moudrost. A pro jakou to moudrost? Pro to, co je snad pravá lidská moudrost; takovou moudrostí jsem totiž asi vskutku moudrý, avšak ti, o kterých jsem právě mluvil, jsou moudří bezpochyby nějakou vyšší moudrostí než lidskou, jinak nevím, co bych řekl; té já věru neznám, a kdo tvrdí, že ano, lže a říká to k mé pomluvě. A nehlučte mi, občané athénští, ani bude-li se vám zdát, že

mluvím něco přílišného; neboť to nebude má řeč, co budu mluvit, nýbrž odvodím ji od původce, který je pro vás hodnověrný. Za svědka své moudrosti, je-li nějaká a jaká, si totiž pro vás povedu boha v Delfách. Chairefóna jste bezpochyby znali.¹⁰ Ten byl od mládí mým druhem a také byl přívržencem vaší lidové strany, spolu odešel do toho vyhnanství a s vámi se vrátil domů.¹¹ A víte, jaký byl Chairefón, jak prudký, do čehokoli se dal. A tak kdysi zašel i do Delf a osmělil se dáti bohu tuto otázku – a opakuji, nehlučte, občané –, otázel se tedy, zdali je někdo moudřejší než já. Tu Pythia odpověděla, že nikdo není moudřejší. A to vám dosvědčí tuhle jeho bratr, protože on sám již zemřel.

Nuže uvažte, proč to říkám. Chci vám totiž ukázati, odkud vznikly ty pomluvy proti mně. Když jsem totiž uslyšel ta slova, přemýšlel jsem takto: „Co tím asi bůh míní a co asi naznačuje? Vždyť já jsem si vědom, že nejsem ani dost málo moudrý; co tedy asi míní, když praví, že já jsem nejmoudřejší? Vždyť přece nemluví nepravdu, neboť to mu není možno.“ A dlouhý čas jsem byl v nejistotě, co asi míní; posléze s velikým přemáháním jsem se to jal hledat, a to asi tímto způsobem. Zašel jsem ke kterémusi z mužů podle zdání moudrých, abych buď tam anebo nikde usvědčil věštírnu z nepravdy a ukázal její odpovědi: „Tento muž je nade mne moudřejší, a ty jsi tvrdila, že já jsem moudřejší.“ A tu, když jsem ho prozkoumával – nepotřebuji ho totiž uvádět jménem, ale byl to jeden z politiků, u kterého se mi něco takového stalo, občané athénští, když jsem ho zkoumal a rozmlouval s ním –, nabyl jsem mínění, že se tento muž zdá moudrým, jak mnoha jiným lidem, tak obzvláště sám sobě, ale že moudrý není; a potom jsem se pokoušel mu ukazovat, že se domnívá, že je moudrý, ale že není. Tu jsem si tím zneprátelil i jeho i mnohé z přítomných; avšak odcházejе uvažoval jsem sám u sebe, že proti tomuto člověku jsem já opravdu moudřejší; bezpochyby totiž ani jeden ani druhý z nás neví nic dokonalého, ale tento se při svém nevědění domnívá, že

něco ví, kdežto já ani nevím, ani se nedomnívám, že vím; podobá se tedy, že jsem nad něho moudřejší aspoň o něco málo, právě o to, že co nevím, ani se nedomnívám, že vím. Potom jsem šel k jinému z těch, o kterých se zdálo, že jsou ještě moudřejší než tam ten, a nabyt jsem právě téhož mínění; a tu jsem si znepřátelil i jeho i mnoho jiných.

Potom jsem tedy šel již po řadě dále; pozoroval jsem sice s lítostí a bázní, že si dělám nepřátele, přece však se zdálo nutným nade všechno stavěti věc boha; že tedy musím jíti ke všem, o kterých se zdá, že něco vědí, a zkoumat, co míní ta věštba. A při psu,¹² občané athénští – musím vám totiž mluvit pravdu –, nabyt jsem asi takovéhoho dojmu. Jak jsem tak podle božího výroku hledal, zdálo se mi, že lidé nejvíce proslulí mají bezmála největší nedostatky, kdežto jiní, zdánlivě horší, jsou v moudrosti zdatnější. Musím pak vám vylíčiti své cesty a jak jsem podstupoval jakoby nějaké těžké práce, aby mi ta věštba nabyla nezvratné pravdivosti. Po politicích jsem šel k básníkům, jak tragédií, tak dithyrambů i k ostatním, abych se tam takřka při činu dopadl, že jsem méně znalý než oni. Probíraje tedy jejich básně, o kterých se mi zdálo, že jsou od nich nejlépe vypracovány, vyptával jsem se jich, co jimi myslí, abych se zároveň také něčemu od nich naučil. Tu se vám stydím povědět, občané, pravdu; avšak přece se to musí říci. Neboť, abych tak řekl, bezmála všichni, kteří při tom byli, dovedli o nich lépe mluvíti než básníci sami o svých vlastních výtvorech. Poznal jsem tedy zanedlouho zase i o básnících, že netvoří svá díla moudrostí, nýbrž jakýmsi přirozeným nadáním a nadchnutí bohem, právě tak jako boží hadači a věštcí; neboť i tito mluví mnoho krásných věcí, ale nemají vědění o ničem z toho, co mluví. V takovém asi stavu jsou, jak se mi ukázalo, i básníci, a zároveň jsem u nich zpozoroval, že se domnívají, jako by byli pro své básnické tvoření i v ostatních věcech ze všech lidí nejmoudřejší, to však nebyli. Odcházel jsem tedy i odtamtud s míněním, že nad ně vynikám touž věcí, kterou i nad politiky.

Nakonec jsem tedy šel k řemeslníkům. O sobě jsem si byl totiž vědom, že neumím, abych tak řekl, nic, ale o těch jsem věděl, že u nich naleznou mnoho krásných znalostí. A v tom jsem se nezklamal, uměli, co jsem já neuměl, a po této stránce byli nade mne moudřejší. Ale, občané athénští, nabyt jsem mínění, že i ti dobří řemeslníci mají tutéž chybu jako básníci – pro dobré provádění svého umění si každý myslel, že je i v ostatních největších věcech nejmoudřejší – a že tato jejich zvrácenost zakrývá onu moudrost. Proto jsem se v zájmu věštby tázal sám sebe, zdali bych si raději zvolil být tak, jak jsem, totiž nebýt ani moudrý jejich moudrostí ani neznalý jejich neznalostí, či míti obě, co oni mají. Tu jsem odpověděl sám sobě i věštbě, že mi prospívá býti tak, jak jsem.

Tedy z tohoto zkoumání, občané athénští, mi vznikla mnohá nepřítelství, a to velmi zlá a těžká, takže z nich vzešlo mnoho pomluv i že jsem nazýván tímto jménem „moudrý“; domnívají se totiž pokaždé o mně lidé přítomní, že jsem sám znalý těch věcí, v kterých jiného usvědčím z neznalosti. Avšak podle všeho, občané, vskutku moudrý je bůh a tímto výrokem věštby myslí to, že lidská moudrost má jen malou cenu, ba žádnou. A ukazuje se, že to mluví ne o Sókratovi samém,¹³ nýbrž že jen tak užívá mého jména, dáváje mě za příklad, jako kdyby řekl: „Ten z vás, lidé, je nejmoudřejší, kdo jako Sókratés poznal, že jeho moudrost nemá opravdu žádné ceny.“ Toto hledání a pátrání konám pak já podle božího výroku ještě i nyní, obcházeje mezi obyvateli města i cizinci, kdykoli si o někom myslím, že je moudrý; a když se mi zdá, že není, pomáhaje bohu dokazuji, že není moudrý. A při tomto zaměstnání jsem pro nedostatek času nemohl vykonat něco, co by stálo za řeč, ani ve věcech obecních ani ve svých soukromých, nýbrž žiji pro to sloužení bohu v nesmírné chudobě. Kromě toho mladí lidé, kteří mě sami od sebe provázejí – jsou to ti, kteří mají nejvíce volného času, synové nejbohatších občanů –, rádi poslouchají, jak jsou lidé zkoušeni, sami mě často napodobují a tak se pokoušejí zkoušeti jiné osoby; tu

pak, myslím, nalézají velikou hojnost lidí, kteří se domnívají, že něco vědí, ale ve skutečnosti nevědí nic nebo skoro nic. Proto se pak ti, kteří jsou od nich zkoušeni, hněvají, a to na mne, ne sami na sebe, a říkají, že je jistý praničemný Sókratés a ten že kazí mládež. A když se jich někdo ptá, co dělá a čemu učí, že ji kazí, nedovedou nic říci a nevědí to, avšak aby se nezdálo, že jsou na rozpacích, říkají ty známé věci, které jsou po ruce proti všem, kdo se zabývají filosofií, totiž „zkoumá věci nebeské i podzemní“ a „nevěří v bohy“ a „slabší důvody činí silnějšími“. Neboť pravdu by se jim, myslím, nechtělo říci, že si, jak vychází najevo, osobují vědění, ale že nevědí nic. Protože pak jsou, myslím, ctižádostiví a prudcí a je jich mnoho, a protože o mně mluví usilovně a přesvědčivě, naplnili vám uši svými starými a silnými pomluvami. Z té příčiny mě napadl i Melétos a Anytos a Lykón, Melétos horše se na mne ve jménu básníků, Anytos za řemeslníky a politiky, Lykón za řečníky; proto bych se, jak jsem řekl na začátku, divil, kdybych dovedl v tak krátkém čase vyjmouti z vás toto špatné mínění o mně, které už tolik narostlo. Tu máte, občané athénští, tu pravdu; říkám vám ji tak, že jsem před vámi ani dost málo nezakryl ani nezatajil. A přece snad vím, že si právě těmito věcmi zjednávám nepřízeň; to také je důkazem, že mluvím pravdu a to že je to špatné mínění o mně šířené a to že jsou jeho příčiny. A až to budete zkoumat, buď nyní nebo někdy jindy, naleznete, že jest tomu tak.

Nuže pokud jde o žaloby mých prvních žalobců, pokládám tuto obranu vůči vám za dostatečnou; dále se pokusím obhájit se proti tomu dobrému a vlasteneckému, jak sám říká, Melétovi a proti pozdějším žalobcům. Protože pak to jsou jiní žalobci, vezměme zase znění jejich žaloby. Je asi takovéto: „Sókratés je vinen tím, že kazí mládež a že nevěří v bohy,¹⁴ v které věci obec, nýbrž v jiná nová daimonia.“¹⁵ Takové je tedy to obvinění. Prozkoumejme z tohoto obvinění každou jednotlivou část.

Žalobce tedy tvrdí, že jsem vinen tím, že kazím mládež. Já však, občané athénští, tvrdím, že je vinen Melétos, a to tím, že

si zahrává s vážnou věcí, když lehkomyšlně přivádí lidi před soud a předstírá vážný zájem a péči o věci, o které se až dosud nikdy pranic nestaral. A že tomu tak je, pokusím se i vám dokázat. Pojď sem, Meléte, a řekni mi: Nekladeš snad největší váhu na to, aby byla naše mládež co nejlepší?

Zajisté.

Nuže tedy řekni těmto zde, kdo ji činí lepší? Vždyť je patrné, že to víš, neboť se o to staráš. Kdo ji kazí, toho jsi vypátral, totiž mne, a přivádíš před tyto zde a žaluješ; nuže řekni jim a udej, kdo je ten, kdo ji činí lepší. Vidíš, Meléte, že mlčíš a nedovedeš to říci? A nezdá se ti, že to je ošklivé a že to je dostatečný důkaz pro mé tvrzení, že ses o to pranic nestaral? Tak jen řekni, dobrý muži, kdo ji činí lepší?

Zákony.

Ale na to se tě netáži, výtečný muži, nýbrž který člověk, takový, který ovšem nejprve zná i tuto věc, zákony.

Tito zde, Sókrate, soudeové.

Co říkáš, Meléte? Tito zde jsou schopni vychovávat mládež a činí ji lepší?

Zajisté.

Zdalipak všichni, či jedni z nich ano, a druzí ne?

Všichni.

To říkáš, při Héře, hezkou věc a ukazuješ velkou hojnost těch, kteří prospívají! A což posluchači, ti ji činí lepší, či ne?

I ti.

A co členové rady?

I členové rady.

Což snad tedy, Meléte, ti, kdo se scházejí na sněm, sněmovníci,¹⁶ mládež kazí? Či i oni všichni ji činí lepší?

I oni.

Tedy všichni Athěňané, jak se podobá, ji dobře vychovávají, jen já ne, a já jediný ji kazím. Tak soudíš?

Zeela rozhodně tak soudím.

To jsi mi přisoudil veliké neštěstí. A odpověz mi: Zdá se ti,